

**YUZLASHTIRISH JARAYONIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI
QO‘LLASHNING TAKTIK VA TEXNIK JIHATLARI, SHUNINGDEK,
NATIJALARNI ELEKTRON SHAKLDA QAYD ETISH VA ULARNI
PROTSESSUAL BAHOLASH MEXANIZMLARI**

Po‘latov Og‘abek Ne‘matovich

Toshkent davlat yuridik universiteti Magistratura 1-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada yuzlashtirish tergov harakatini raqamli texnologiyalar asosida takomillashtirishning dolzarb jihatlari tahlil qilingan. Xususan, uning taktik va texnik xususiyatlari, natijalarni elektron shaklda qayd etishning huquqiy asoslari hamda raqamli dalillarni protsessual baholash mezonlari yoritilgan. Tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi, tegishli qonunlar va xalqaro hujjatlar asos qilib olingan. Shuningdek, milliy dasturlar doirasidagi islohotlarning yuzlashtirish jarayoniga ta’siri ochib berilib, qonunchilikni takomillashtirish bo‘yicha takliflar ilgari surilgan.

Kalit so‘zlar: *yuzlashtirish, raqamli texnologiyalar, videokonferensaloqa, elektron dalillar, raqamli imzo, protsessual baholash, dalillar maqbulligi, tergov harakati, kriminalistika, raqamli protokol.*

АННОТАЦИЯ

В статье анализируются актуальные аспекты совершенствования следственного действия очной ставки с применением цифровых технологий. Рассматриваются его тактические и технические особенности, правовые основы электронной фиксации результатов, а также критерии процессуальной оценки цифровых доказательств. Исследование основано на Уголовно-процессуальном кодексе Республики Узбекистан, соответствующих законах и международных актах. Кроме того, раскрыто влияние проводимых реформ в рамках национальных программ на процесс очной ставки и предложены меры по совершенствованию законодательства.

Ключевые слова: *цифровые технологии, видеоконференцсвязь, электронные доказательства, цифровая подпись, процессуальная оценка, допустимость доказательств, следственное действие, криминалистика, цифровой протокол.*

ABSTRACT

This article comprehensively analyzes key aspects of improving the investigative procedure of confrontation through digital technologies. It examines its tactical and technical features, the legal basis for electronic recording of results, and the criteria for procedural evaluation of digital evidence. The study is based on the Criminal Procedure Code of the Republic of

Uzbekistan, relevant national laws, and international instruments. It also highlights the impact of ongoing national reforms on the confrontation process and proposes recommendations for improving legislation.

Keywords: *confrontation, digital technologies, videoconferencing, electronic evidence, digital signature, procedural evaluation, admissibility of evidence, investigative action, criminalistics, digital protocol.*

1. Dolzarbligi: Jahon miqyosida kechayotgan raqamlashtirish jarayonlari huquqni muhofaza qilish organlari, xususan jinoyat protsessi sohasida ham tub o‘zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. An’anaviy tergov harakatlari – so‘roq qilish, tanib olish, yuzlashtirish va boshqalar zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalari bilan uyg‘unlashib, jinoyatlarni ochish va tergov qilish samaradorligini sezilarli darajada oshirish imkonini bermoqda. Ayniqsa, yuzlashtirish tergov harakatida raqamli texnologiyalarni qo‘llash masofaviy shaklda dalillarni to‘plash va mustahkamlash, protsessual ishtirokchilarning huquq va erkinliklarini himoya qilish kabi muhim vazifalarni hal etishga xizmat qilmoqda.

Biroq, amaliyotda yuzlashtirishni videokonferensaloqa rejimida o‘tkazish, uning natijalarini elektron shaklda qayd etish va bunday dalillarni protsessual baholash bilan bog‘liq bir qator muammolar saqlanib qolmoqda. Ushbu maqolada mazkur muammolarning huquqiy va texnik yechimlari, shuningdek, yuzlashtirishning taktik-texnik jihatlari amaldagi normativ-huquqiy hujjatlar, ilmiy-nazariy manbalar va sud-tergov amaliyoti asosida atroflicha tahlil etiladi.

2. Kirish. Yuzlashtirish – bu mustaqil tergov harakati bo‘lib, unda ilgari so‘roq qilingan ikki shaxs ko‘rsatuvlari o‘rtasida jiddiy qarama-qarshiliklar mavjud bo‘lgan taqdirda, ushbu qarama-qarshiliklarning sabablarini aniqlash maqsadida bir vaqtning o‘zida bir-birining ishtirokida ko‘rsatuvlar berish jarayoni tushuniladi.⁴ O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksining 122–124-moddalarida yuzlashtirish uchun asoslar, uni o‘tkazish tartibi va natijalarini qayd etish qoidalari batafsil belgilangan.

Yuzlashtirishda gumon qilinuvchi, ayblanuvchi, sudlanuvchi, jabrlanuvchi va guvoh so‘roq qilinishi mumkin.

Yuzlashtirib so‘roq qilish oldidan surishtiruvchi, tergovchi yoki sud majlisida raislik qiluvchi har bir so‘roq qilinuvchidan navbat bilan ularning o‘zaro tanishligi yoki tanish emasligini, o‘zaro munosabatlari qanday ekanligini so‘raydi va javoblarini tinglaydi. Shundan so‘ng har bir so‘roq qilinuvchiga navbat bilan qarama-qarshilik kelib chiqqan holatlar to‘g‘risidagi savollarga javob berish taklif qilinadi. Basharti qarama-qarshilik bir nechta

⁴ O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi. 1994-yil 22-sentyabr. 122-modda/URL <https://lex.uz/docs/111460>

masalaga yoki bir nechta holatga taalluqli bo‘lsa, yuzlashtirishda har ikki so‘roq qilinuvchi bir masala yoki bir holat bo‘yicha ko‘rsatuv bergach, ularga keyingi masala yoki keyingi holat to‘g‘risidagi savollar berilishi mumkin.⁵

Yuzlashtirish chog‘ida so‘roq qilinayotgan shaxs surishtiruvchi, tergovchi yoki sud majlisida raislik qiluvchining ruxsati bilan boshqa so‘roq qilinuvchiga savol berishi mumkin. Sud majlisida so‘roq qilinuvchilarning har ikkalsiga xalq maslahatchilari, shuningdek, taraflar savol berishlari mumkin. Surishtiruvchi, tergovchi va sud majlisida raislik qiluvchi ish uchun jiddiy ahamiyatga ega bo‘lmagan yoki yuzlashtirishda aniqlashtirilayotgan qarama-qarshilikka taalluqli bo‘lmagan savollarni chetlatishga haqlidir.

Yuzlashtirish chog‘ida so‘roq bayonnomasi yoki so‘roq qilinayotgan shaxslar avvalgi so‘roqlarda bergan ko‘rsatmalarining fonogrammalari shu shaxslar yuzlashtirilib, ularning ko‘rsatmalari bayonnomaga kiritilganidan keyingina o‘qib berilishi yoki eshittirilishiga yo‘l qo‘yiladi.

3. Tadqiqot natijalari. Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi jinoyat protsessida yangi imkoniyatlarni ochib berdi. Eng muhimi, yuzlashtirishni masofaviy shaklda o‘tkazish imkoniyatining yaratilganligidir. 2019-yil 23-maydagi O‘RQ–542-sonli Qonun bilan Jinoyat-protsessual va Jinoyat-ijroiya kodekslariga kiritilgan tuzatishlarga ko‘ra, guvohlar, jabrlanuvchilar, gumon qilinuvchilar va ayblanuvchilar ishtirokidagi tergov harakatlari, shu jumladan so‘roq, shaxslarni va narsalarni tanib olish, yuzlashtirish texnik vositalardan foydalangan holda videokonferensaloqa rejimida o‘tkazilishi mumkinligi belgilab qo‘yilgan.

Mazkur o‘zgartirishlar aholining ayrim toifalari ya’ni og‘ir kasallikka chalingan shaxslar, ozodlikdan mahrum etilganlar, mamlakatning boshqa hududida yoki chet elda bo‘lgan fuqarolar bilan yuzlashtirish o‘tkazish imkoniyatini kengaytirdi. Bunda tergov harakati ishtirokchilari voqea joyiga borishlari shart emas, ular yashash yoki turgan joyidagi yoxud eng yaqin huquqni muhofaza qiluvchi organga yoki sudga chaqiriladi.

Kriminalistika fani nuqtai nazaridan yuzlashtirish eng murakkab tergov harakatlaridan biri hisoblanadi, chunki unda ikki shaxsning aynan bir fakt yuzasidan bir-biriga zid ko‘rsatuvlari to‘qnashadi va tergovchi ushbu qarama-qarshilikning mohiyatini aniqlashi zarur. Mazkur jarayonda raqamli texnologiyalarning qo‘llanilishi tergovchi oldiga yangi taktik vazifalarni qo‘yadi.

An’anaviy yuzlashtirishda tergovchi shaxsan ishtirok etadi, ishtirokchilarning xulq-atvori, mimikasi, imo-ishoralari, ovoz ohangi kabi noverbal mulqot elementlarini bevosita kuzatadi. Bu esa tergovchiga psixologik ta’sir o‘tkazish, ko‘rsatuvlarning samimiyligini baholash imkonini beradi. Videokonferensaloqa rejimida esa bunday kuzatish imkoniyatlari

⁵ Jinoyat-protsessual huquqi (umumiy qism) [Matn]: darslik / Mualliflar jamoasi. – T.: TDYU nashriyoti, 2025. – 456 b.

cheklanadi, ekran orqali faqat chegaralangan tasvir va ovoz uzatiladi. Shu sababli tergovchi quyidagi taktik usullardan foydalanishi lozim:

- birinchi navbatda, yuzlashtirish uchun asoslarning mavjudligini sinchkovlik bilan baholash;
- yuzlashtirish ishtirokchilarining ruhiy holati, ularning masofaviy formatda ko‘rsatuv berishga tayyorligini oldindan o‘rganib chiqish;
- savollarni oldindan tayyorlab chiqish;
- videokonferensaloqa tizimi orqali uzatilayotgan tasvir va ovoz sifatini doimiy ravishda nazorat qilish;
- yuzlashtirish jarayonini audio-video qayd etish orqali keyinchalik batafsil tahlil qilish imkoniyatini yaratish.

Shuningdek, ishlab chiqilgan “maxsus tergov xonalari” kabi infratuzilma yuzlashtirishni zamonaviy texnik vositalar bilan ta’minlangan sharoitda o‘tkazishga xizmat qilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 18-apreldagi PQ-2898-sonli qarori ijrosi yuzasidan IIV huzuridagi Tergov departamentida so‘roq jarayonini stenografiya qilish, videokuzatuv, shuningdek tergov harakatlarini audio va video qayd etish tizimlari bilan jihozlangan maxsus xonalar tashkil etilgan. Bugungi kunda respublika bo‘yicha 57 ta bunday maxsus xona mavjud bo‘lib, ularda 1414 nafar tergovchi faoliyat yuritadi va 1237 ta ovoz yozish xususiyatiga ega videoyozuv kameralari o‘rnatilgan.

Yuzlashtirishni videokonferensaloqa rejimida o‘tkazishda foydalaniladigan texnik vositalar va uskunalari belgilangan minimal talablarga javob berishi zarur. Amaldagi normativ hujjatlarga ko‘ra, ushbu talablar quyidagilardan iborat:

- tasvir o‘lchami kamida 1920×1080 piksel (Full HD) bo‘lishi;
- kadrlar tezligi sekundiga 50 ta kadrni tashkil etishi;
- ovoz sifati chastota diapazoni 100 – 12 000 Gs oralig‘ida bo‘lishi;
- axborot xavfsizligini ta’minlash maqsadida VPN himoyalangan aloqa kanalidan foydalanish zarur.

Mazkur texnik talablar ishtirokchilarning bir-birini aniq ko‘rishi va eshitishini, shuningdek, ular o‘rtasida real vaqt rejimida to‘liq muloqot o‘rnatilishini kafolatlaydi. Ovoz va tasvir sifatining yetarli darajada bo‘lmasligi dalillarning maqbulligiga putur yetkazishi mumkin, chunki bunday sharoitda qarama-qarshiliklarning mohiyatini to‘liq aniqlash va ishtirokchilarning ko‘rsatuvlari mazmunini to‘g‘ri qabul qilish mushkullashadi.

VPN himoyalangan aloqa kanali esa kiberxavfsizlikni ta’minlaydi, ya’ni yuzlashtirish jarayonidagi axborotning uchinchi shaxslar tomonidan ruxsatsiz olinishi, buzilishi yoki yo‘q qilinishining oldini oladi. Bu talab ayniqsa davlat sirlarini o‘z ichiga olgan yoki maxfiy ma’lumotlar muhokama qilinadigan jinoyat ishlari bo‘yicha muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, “Yagona tergov axborot tizimi” doirasida ham texnik infratuzilmaga jiddiy e’tibor qaratilmoqda. Prezidentning 2022-yil 28-yanvardagi PQ-105-sonli qarori bilan “Elektron surishtiruv va dastlabki tergov” yagona axborot tizimi joriy etildi, u orqali Ichki ishlar vazirligi, Bosh prokuratura, Davlat xavfsizlik xizmati, Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti, Davlat bojxona qo‘mitasi va Milliy gvardiyaning surishtiruv va tergov organlari o‘rtasida elektron hujjat almashish yo‘lga qo‘yilgan.

Bundan tashqari, 2025-yil 3-noyabrda qabul qilingan Prezident farmoni bilan “Raqamli prokuror” va “E-tergov” axborot tizimlari kompleks joriy etildi. “E-tergov” tizimining asosiy vazifalari etib jinoyat ishi yurituvining barcha bosqichlarini elektron shaklga o‘tkazish, sud ekspertizasini onlayn tartibda tayinlash, moddiy zararni hisobga olish va undirish jarayonlarini nazorat qilish belgilangan. Ushbu tizim doirasida yuzlashtirish bayonnomalari ham raqamli shaklda rasmiylashtirilishi va Yagona tergov axborot tizimi orqali aylanishi ko‘zda tutilmoqda.

Texnik jihatdan yuzlashtirish jarayonini raqamlashtirish bir nechta zamonaviy apparat va dasturiy vositalar majmuasiga asoslanadi. Bular qatoriga yuqori aniqlikda tasvir yozib oluvchi videokameralar, aniq va shovqinsiz ovoz uzatishni ta’minlaydigan mikrofonlar hamda ovoz kuchaytirgichlar kiradi. Shuningdek, ma’lumotlarning xavfsizligini ta’minlash uchun shifrlangan uzatish protokollari qo‘llaniladi.

Jarayon natijalarining huquqiy kuchini mustahkamlash maqsadida elektron raqamli imzo vositalaridan foydalaniladi. So‘roq va yuzlashtirish davomida aytilgan fikrlarni aniq qayd etish uchun avtomatlashtirilgan stenografiya tizimlari ishlatiladi. Bundan tashqari, barcha yozuv va ma’lumotlar yo‘qolib ketmasligi uchun zaxira nusxalar olinadi hamda bulutli serverlarda saqlanadi.

4. Xulosa. Yuzlashtirishni raqamli texnologiyalar asosida o‘tkazishda bir qator amaliy muammolar saqlanib qolmoqda.

Birinchidan, barcha joylarda ham yuqori sifatli videokonferensaloqa uskunalari mavjud emas. Ayniqsa, olis va chekka hududlarda Internet tarmog‘ining tezligi pastligi sababli uzluksiz va sifatli videokonferensaloqa o‘rnatish mushkul bo‘lmoqda. Vazirlar Mahkamasi tomonidan chekka hududlarda Internet va aloqa qamrovini kengaytirishga qaratilgan qonun loyihasi ishlab chiqilgan bo‘lib, u mobil radiotelefon aloqa tarmoqlari faoliyat turlarini kengaytirish, yuqori tezlikdagi Internet va sifatli aloqa qamrovini ta’minlashga qaratilgan.

Ikkinchidan, elektron bayonnomalarga raqamli imzo qo‘yish tartibi amaliyotda hali to‘liq yo‘lga qo‘yilmagan. Ko‘pgina fuqarolar hatto oddiy ish stoli kompyuterida foydalanish uchun ham elektron raqamli imzoga ega emaslar. Bu holat elektron bayonnomani barcha ishtirokchilar tomonidan imzolash zaruratini murakkablashtirmoqda. Ushbu muammoni hal etish uchun mobil qurilmalar orqali ERI dan foydalanish mexanizmini joriy etish, shuningdek,

yuzlashtirish ishtirokchilariga vaqtinchalik ERI sertifikatlarini berish tartibini ishlab chiqish zarur.

Uchinchidan, sudlar tomonidan elektron dalillarni baholashning yagona standartlari yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Sudyalarning raqamli texnologiyalar sohasidagi malakasi pastligi ayrim hollarda elektron dalillarning rad etilishiga yoki ularga noto‘g‘ri baho berilishiga olib kelmoqda. Bu borada AQSh, Buyuk Britaniya va Yevropa Ittifoqi davlatlarining elektron dalillar bilan ishlash bo‘yicha ilg‘or tajribasini o‘rganish va milliy qonunchilikka implementatsiya qilish maqsadga muvofiq.

To‘rtinchidan, yuzlashtirishda ishtirokchilarning huquqlarini kafolatlash masalalariga jiddiy e‘tibor qaratilishi lozim. Videokonferensaloqa rejimida ishtirokchilar va ularning himoyachilari o‘rtasidagi konfidensial muloqot imkoniyati cheklanadi, bu esa himoya huquqining buzilishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli texnik vositalar ishtirokchi va uning himoyachisi o‘rtasida xavfsiz aloqa kanalini ta‘minlash imkonini berishi kerak.

References:

1. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi. 1994-yil 22-sentyabr. (<https://lex.uz/mact/-111460>)[reference:23]
2. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 23-maydagi O‘RQ–542-sonli “O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual va Jinoyat-ijroiya kodekslariga jinoyat protsessi ishtirokchilarining huquqlari himoya qilinishini ta‘minlash bilan bog‘liq o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi Qonuni
3. O‘zbekiston Respublikasining 2003-yil 11-dekabrda 562-II-sonli “Elektron raqamli imzo to‘g‘risida”gi Qonuni
4. O‘zbekiston Respublikasining 2024-yil 21-noyabrda “O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga raqamli dalillar bilan ishlash tizimini takomillashtirishga qarati lgan o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi Qonuni
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 18-aprelda PQ-2898-sonli “Ichki ishlar organlarining jinoyatlarni tergov qilish sohasidagi faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvarda PQ-105-sonli “Ishni sudga qadar yuritishda yagona idoralararo elektron hamkorlik tizimini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 3-noyabrda “Raqamli prokuratura – 2030” strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida Farmoni

8. Oliy sud Plenumining 2004-yil 24-sentyabrdagi 12-sonli “Sud tomonidan jinoyat ishlarini birinchi bosqich sudida muhokama etish jarayonida protsessual qonunchilikka rioya qilinishi to‘g‘risida”gi Qarori

9. Ismaylova Sh.A. Yuzlashtirish tergov harakati // TADQIQOTLAR jahon ilmiy - metodik jurnali. – 2024. – 22-fevral. (<https://tadqiqotlar.uz/new/article/view/2236>)[reference:31]

10. Videokonferensaloqa – jinoyat protsessida raqamli texnologiya sifatida // International Journal of Professional Science and Social Studies. – 2181-2039.

11. Tergov – videokonferensaloqa orqali, mahkumlarga – video-uchrashuv // Norma.uz. – 2019. – 24-may. (https://www.norma.uz/oz/qonunchilikda_yangi/tergov_-_videokonferensaloqa_orqali_mahkumlarga_-_video-uchrashuv)[reference:33]

12. IIVda “maxsus tergov xonasi”ning taqdimoti bo‘lib o‘tdi // Zamin.uz. – 2018. – 17-yanvar. (<https://zamin.uz/uz/jamiyat/30560-iivda-mahsus-tergov-honasining-taqdimoti-bulib-utdi-video.html>)[reference:34]

13. Kibermakonda sodir etilayotgan jinoyatlarni fosh qilish imkoniyati ortadi // KK News. – 2024. (<https://kknews.uz/oz/219974.html>)[reference:35]

14. Inson omili kamayadi: prokuratura faoliyati va tergov jarayoni raqamlashtirilmoqda // Sputnik O‘zbekiston. – 2025. – 5-noyabr. (<https://oz.sputniknews.uz/20251105/prokuratura-tergov-raqamlashtirish-53245408.html>)[reference:36]

15. Ishni sudga qadar yuritishda yagona tergov axborot tizimi joriy etiladi // Xalq so‘zi. – 2022. – 30-yanvar. (<https://xs.uz/uz/post/ishni-sudga-qadar-yuritishda-yagona-tergov-akhborot-tizimi-zhorij-etiladi>)[reference:37]

16. Yuzlashtirish (ochnaya stavka) haqida // Baxtiyor.uz. – 2025. – 7-oktyabr. (<https://baxtiyor.uz/yuzlashtirish-ochnaya-stavka-haqida/>)[reference:38]

17. In the Legislative Chamber: New bills // Press Service of the Oliy Majlis. – 2023. – 16-oktyabr. (<https://pri.oliymajlis.uz/en/legislative-processes/37-qonunchilik-palatasi-faoliyati-yangi-qonun-loyihalari.html>)[reference:39]